

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 Valtioneuvosto

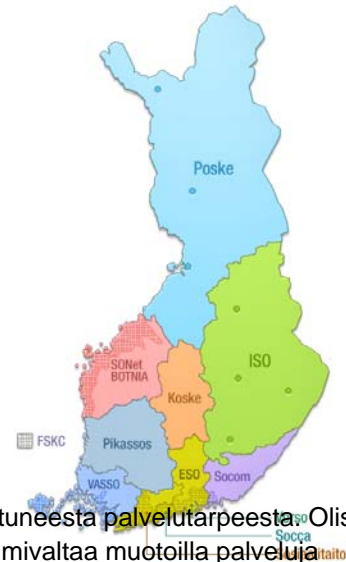
ASIA: LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE SOSIAALIHUOLTOLAIKSI JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Viite: Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö 30.4.2014 (STM061:00/2014)

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoa hallituksen esityksestä Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Sosiaalialan osaamiskeskkukset haluavat esittää lausuntoaan seuraavaa:

Lakiesityksen pääasiallinen tarkoitus on, lakiluonnoksen mukaan, painopisteen siirtäminen erityispalveluista yleispalveluihin, asiakkaiden yhdenvertaisuuden vahvistaminen ja viranomaisten yhteistyön tiivistäminen. Lakiluonnoksen johdannossa esitetään myös mm., että osa lastensuojelun avohuollon tukitoimista siirtyisi sosiaalihuoltolain mukaisiksi palveluiksi ja, että (hallituksen) rakennepoliittisen ohjelman mukaisesti esityksellä vähennettäisiin lakisääteisten suunnitelmien määrää, väljennettäisiin kelpoisuusvaatimuksia ja, että lakiesitykseen sisältyisivät asiakkaan kohtelua koskevat säännökset.

Tarkastelun kohteena olevaa hallituksen esitystä edeltäneessä sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa (Sosiaali- ja terveysministeriön raporteja ja muistioita 2012:21) esitettiin säädettäväksi vahvaa yleislakia, joka määritteli sosiaalihuollon tehtävää ja tarkoitusta (lain kohteena olevat tarpeet, mihin sosiaalihuollon on vastattava ja palvelumuotoja) erittäin hyvin. Myös sosiaalihuollon toimintaperiaatteet, -tavat ja edellytykset olivat loppuraportissa esitetyissä pykälissä ja perusteluissa hyvin esillä. Mielestämme tällaiset toimintaperiaatteelliset näkökulmat näkyvät vähemmän tässä luonnoksessa hallituksen esitykseksi. Tästä voidaan esimerkkinä mainita luonnoksen esityksen pääasiallinen sisältö – luvun kohtalaisen tekninen rakenne ja sisältö sekä lakityöryhmän esityksen mukaisen 2 luvun ”Hyvinvoinnin edistäminen” puuttuminen ja/tai ohentaminen. Lakiluonnos on nyt myös yleismuodoltaan terveydenhuoltolain tyyppinen palvelulaki. Lain tarkoituksesta on loivennettu syrjäytymisen torjunta ja eriarvoisuuden vähentäminen pelkäksi eriarvoisuuden vähentämiseksi. Lakiluonnoksen mukaan korostetaan entistä enemmän ammattilaisten tekemää työtä. Sosiaalihuollon pitkän historian ja kuntasidonnaisuuden näkökulmasta on huonoa tehdä laki tällaiselle pohjalle. Johtopäätös on se, että sosiaalihuollon yhteiskunnallinen tehtävä ja missio sekä ennaltaehkäisevä tehtävä näin jää hämäräksi. Uudistus on ehkä siinä mielessä jäänyt keskeneräiseksi. Tosin voidaan olettaa, että palvelujen kilpailuttaminen osittain helpottuu.

Lakiesitys ja sen sisältämät palvelut ponnistavat nykyisestä tai jo vanhentuneesta palvelutarpeesta. Olisi suotavaa, että tuleva laki ja sen esityöt sisältäisivät mahdollisuuksia ja toimivaltaa muotoilla palveluja (palveludesign) ja kehittää palveluvalikoimaa tulevaisuuden haasteisiin ja tarpeisiin vastaavaksi. Tarkoitushan on säätää sellainen sosiaalihuoltolaki, joka toimii tehokkaasti kahden – kolmenkymmen vuoden aikajänteellä.

Lakiluonnoksesta ja tästä hallituksen esityksestä puuttuu edelleen selkeät pykälät sosiaalihuollon kehittämisestä, koulutuksesta ja tutkimuksesta. Vaikkakin perusteluissa todetaan, että tästä asiakokonaisuudesta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa, on sosiaalialan osaamiskeskusten mielestä välttämätöntä sisällyttää jo uuteen sosiaalihuoltolakiin terveydenhuoltolain tasoiset ja vastaavat pykälät kehittämisestä, koulutuksesta ja tutkimuksesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiin liittyvät ongelmat ovat hyvin tiedossa ja tässä vaiheessa ei ole mitään takeita järjestämislakiprosessin sisällöstä ja etenemisestä.

Lakiluonnoksen perusteluissa todetaan, että ”Alueellisesti tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnassa on suuria eroja, eikä se integroidu riittävästi palvelutoiminnan kehittämiseen. Erityisen paljon huomiota on kiinnitetty lasten ja perheiden palvelujen tiedontuotantoon ja kehittämistyöhön esimerkiksi valtiovarainministeriön tilaamassa selvityksessä (VM:n julkaisu 11:2013) ja lastensuojelun selvitysryhmän (STM:n muistio 19:2013) raportissa, joiden mukaan Suomessa lasten ja nuorten ongelmista, ja niiden hallinnasta kerätään kovin vähän tietoa ja tiedon käyttö on hankalaa.” Jotta sosiaalihuollolla olisi realistiset mahdollisuudet vastata tähän haasteeseen, on sosiaalihuollolla oltava riittävästi resursoitu ja saumattomasti toimiva kehittämis-, tutkimus- ja koulutusrakente, jossa yhteydet yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, sosiaalialan osaamiskeskusten ja alan sektoritutkimuslaitosten kesken ovat vahvat ja toimivat. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö ja yhtäläiset toimintamahdollisuudet tutkimus- ja kehittämistoiminnassa sekä yhteydet kunnan muihin hyvinvointitoimijoihin on turvattava. Tällä hetkellä sosiaalihuollolla ei ole riittävästi resursseja vastata tähän haasteeseen. Jos vertailu tehdään terveydenhuollon vastaaviin resursseihin, voidaan todeta, että resursointi ei ponnista läheskään samoista lähtökohdista. Nämä faktat huomioiden ja todeten olisi perusteltua säätää uudessa sosiaalihuoltolaissa edellisen sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportin (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21) ja lainvalmistelun yhteydessä esitetyt eriävän mielipiteen numero 3 mukaiset pykälät sosiaalihuollon kehittämisestä, koulutuksesta ja tutkimuksesta. Pykälät turvaisivat tämän asiakokonaisuuden minimitaso ja antaisivat myös sosiaalialan osaamiskeskuksille edelleen ja uudessa lainsäädännön kokonaisuudessa sosiaalihuoltolain kautta selkeän mandaatin.

Tämän hallituksen esityksen mukaan myös osa lastensuojelulakia muuttuisi ja osa säädöksistä siirtyisi muunnettuna osaksi uutta sosiaalihuoltolakia. Osa näistä muutoksista on varmaan perusteltuja ja hyviä. Uuden lain tarkoituksena on turvata lapsiperheiden tarvitsemat palvelut peruspalveluissa ja siten ehkäistä perheiden ja lasten siirtyminen lastensuojelun asiakkaiksi ns. ”turhaan”. Mutta esitys ja esityksen tuomat

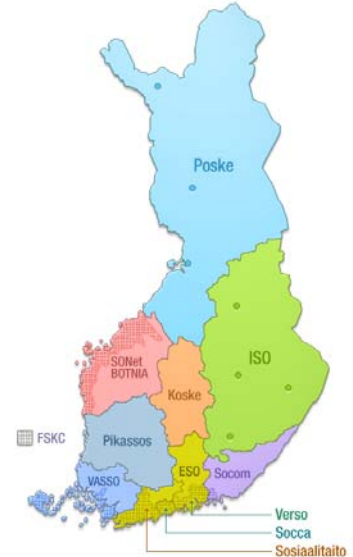

muutokset itse lastensuojelulakiin ovat pulmallisia. Lakiehdotuksen vaikutus lastensuojelun kokonaisuuteen on huomattavan suuri ja se tulee toteutuessaan vaikuttamaan mm. lastensuojelutarpeen arvioinnin toteuttamiseen sekä lasten pääsemiseen lastensuojelupalvelujen pariin merkittävästi ja tavalla, joka ei lakivalmistelua tehtäessä ole selvillä. Lastensuojelun kokonaisprosessin toteutuminen ja lapsen oikeus suojeluun tulee varmistaa sekä käydä huolellisesti läpi muutokset mm. lastensuojelutarpeen arviointiin sekä kiireelliseen huostaanottoon huomioon ottaen koko lastensuojelupalvelujen kokonaisuus. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että lastensuojelulakiin tehtävät muutokset vaatisivat erillisen tarkastelun. Olisi suotavaa, että tästä muutosprosessista tehtäisiin oma selvitys, joka ei olisi kytkettyä uuteen sosiaalihuoltolain valmisteluprosessiin.

Ehdotettu laki sisältää myös asiakkaan kohtelua koskevat säännökset. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ns. sosiaalihuollon asiakaslaki kumottaisiin. Tämä kehitys ja ehdotus ei välttämättä ole mielestämme hyvä. Erillisen lain säilyminen turvaisi paremmin asiakkaan asemaa ja sosiaalihuoltolaki säilyisi sisällöllisesti palveluihin ja toimintaan keskittyvänä lakina. Yhdenmukaisuus terveydenhuollon vastaaviin lakeihin säilyisi myös. Tulevaisuudessa olisi sitten mahdollista yhdistää asiakas- ja potilaslaki.

Lakiesityksen kelpoisuusvaatimuksia ja sosiaalityön määritelmää käsittelevät kohdat ovat eräiltä osin pulmallisia. Mielestämme uusi sosiaalihuoltolaki ei voi lähtökohtaisesti sisältää kelpoisuusvaatimuksia väljentävää ambitiota. Se antaa vääristyneen signaaliin uuden sosiaalihuoltolain ja uuden sosiaalihuollon arvopohjasta ja yhteiskunnallisten tehtävien vaativuudesta. Esitetystä muodosta sosiaalityön määritelmä ei sisällä asiakastyötä. Olisi tärkeää tarkentaa tätä kohtaa ja esitämme, että sosiaalityön määritelmä olisi: "Sosiaalityöllä tarkoitetaan tavoitteellista asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan ja toteutetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityöhön sisältyvästä rakenteellisesta työstä säädetään tämän lain 2 luvun 12 §:ssä.". (Viittaus 2 luvun 12 §:ään tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että katsomme tarpeelliseksi palauttaa sosiaalihuoltolakityöryhmän ehdotuksen sisältämä 2 luku "Hyvinvoinnin edistäminen").

Sosiaalihuollon järjestämissuunnitelmaa käsittelevää kokonaisuutta olisi tarpeen selkeyttää. Ensinnäkin suunnitelman pitäisi lähtökohtaisesti olla yhteen sovitettu terveydenhuollon järjestämissuunnitelman kanssa. Suunnitelma olisi yhteinen dokumentti alusta alkaen ja näin ollen myös sen valmistelu olisi yhtenäinen. Sosiaalialan osaamiskeskuksille tulisi myös antaa selkeä mandaatti ja tehtävä osallistua tämän sosiaali- terveydenhuollon yhteiseen suunnitelmaan, joka perustuu alueen väestön hyvinvoinnin tilasta ja sen muutossuunnista sekä palvelutarpeista saatavissa olevaan todennettuun tietoon, laatumiseen. Tässä kohdin tulee myös hyvin esiin se, että lainvalmistelussa ei ole ennakoitu valmistelussa olevan sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämislain tuomia muutoksia. Olisi erittäin tärkeää, että myös sosiaalihuoltolain puitteissa tunnistetaan mitkä tehtävät tulevat palvelujen tuottajan vastuulle, mitkä järjestäjän. Nämä pohdinnat jäänevät nyt jatkovalmistelun varaan. Järjestämissuunnitelman tekeminen tulee tosin todennäköisesti palvelujen järjestäjän vastuulle ja sen merkitys tulee kasvamaan.

Lausunnon keskeinen sisältö:

- 1) sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21) ja lainvalmistelun yhteydessä esitetyt eriävän mielipiteen numero 3 mukaiset pykälät sosiaalihuollon kehittämisestä, tutkimuksesta ja koulutuksesta tulisi liittää osaksi uutta sosiaalihuoltolakiä,
- 2) sosiaalihuollon yhteiskunnallinen tehtävä ja missio sekä ennaltaehkäisevä tehtävä pitäisi kirkastaa. Uuteen sosiaalihuoltolakiin tulisi lisätä sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21) ja lainvalmistelun yhteydessä esitetty luku 2 "Hyvinvoinnin edistäminen",
- 3) lastensuojelulakiin tulevat muutokset olisi perusteluta käsitellä omana erillisenä prosessina,
- 4) ns. asiakaslaki säilyisi edelleen omana lakina,
- 5) kelpoisuusvaatimuksia ei ole perusteltua kaventaa,
- 6) sosiaalityön määritelmä tulisi ehdottomasti sisältää myös asiakastyön,
- 7) järjestämissuunnitelma tulisi olla sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen dokumentti ja suunnitelman valmistelutyössä tulisi antaa sosiaalialan osaamiskeskuksille selkeä mandaatti.

Helsingissä 17.06.2014

Ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus, FSKC, Torbjörn Stoor (osaamiskeskusjohtajaverkoston koordinaatiosta vastaava)

Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa, Pikassos, Kristiina Laiho
Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO, Tarja Kauppila

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Socom, Leena Kaljunen

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Koske, Raili Haaki

Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA, Arto Rautajoki

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Poske, Kaisa Kostamo-Pääkkö ja Petri Kinnunen

Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus, Verso, Juha Luomala

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca, Pirjo Marjamäki

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Vasso, Tapio Häyhtiö

Länsi- ja Keski-Uudellamaalla toimiva sosiaalialan osaamiskeskus, Sosiaalitaito Oy, Merja Salmi